

MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA XALQ MUSIQA IJODIYOTIDAN FOYDALANISH YO‘LLARI.

No‘monov Istiqbol Iqboljon o‘g‘li

Andijon davlat universiteti Musiqa san‘ati kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada musiqa madaniyati darslarida xalq musiqa ijodiyotidan foydalanishning ahamiyati, usullari va pedagogik yondashuvlari tahlil qilinadi. Shuningdek, xalq musiqa ijodiyoti orqali o‘quvchilarning estetik didi, madaniyati va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo‘llari ko‘rsatib o‘tiladi. Tadqiqot davomida xalq musiqasining ta‘lim jarayonidagi o‘rni va uni samarali qo‘llash metodikasi bo‘yicha tajribalar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: Xalq musiqasi, musiqa madaniyati, ta‘lim, ijodiyot, pedagogik metodlar, didaktik materiallar, estetik tarbiya.

Musiqa madaniyati darslari ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning estetik didini shakllantirish, milliy qadriyatlarni singdirish va ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Xalq musiqasi esa milliy madaniyatning eng qadimiy va bebaho boyliklaridan biri bo‘lib, uning dars jarayoniga joriy etilishi yosh avlodning musiqiy dunyoqarashini boyitish hamda milliy o‘zlikni anglashiga xizmat qiladi. Ushbu maqolada xalq musiqasi elementlarini musiqa madaniyati darslarida samarali qo‘llash usullari tahlil qilinadi.

Musiqa madaniyati darslarida xalq musiqa ijodiyotidan foydalanish nafaqat o‘quvchilarning musiqiy bilimlarini oshirishga, balki ularning milliy madaniyatga bo‘lgan hurmatini shakllantirishga ham xizmat qiladi. Xalq musiqasi ijodiyoti ko‘p asrlik tarixga ega bo‘lib, u milliy an‘analar, turmush tarzi va xalqning ichki dunyosini aks ettiradi. Quyida dars jarayonida xalq musiqa ijodiyotidan foydalanishning asosiy usullari batafsil bayon etiladi.

Xalq qo‘shiqlaridan foydalanish

Xalq qo‘shiqlari milliy ruhiyat, hayot tarzi va an‘analarni aks ettiradi. Ularni dars jarayoniga quyidagi shakllarda kiritish mumkin:

Xalq qo‘shiqlarini tinglash va tahlil qilish

- O‘quvchilarga turli hududlarga xos xalq qo‘shiqlarini eshittirish.
 - Qo‘shiq matni va uning mazmunini tushuntirish, undagi badiiy ifoda vositalarini tahlil qilish.
 - Qo‘shiq ohangining tuzilishi, ritmi va kuylash uslubini tushuntirish.
 - O‘quvchilarning fikr-mulohazalarini muhokama qilish.
- Xalq qo‘shiqlarini kuylash va ansambl tarzida ijro etish
- O‘quvchilar bilan birgalikda xalq qo‘shiqlarini kuylash.

- Xalq qo'shiqlarining an'anaviy va zamonaviy uslublarda ijro etilishini solishtirish.

- O'quvchilarni xalq qo'shiqlarini kuylashga rag'batlantirish va ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish.

Milliy cholg'u asboblari o'rganish va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish

Xalq musiqasini o'rganishda milliy cholg'u asboblari muhim rol o'ynaydi. Ularni darslarga kiritish quyidagi shakllarda amalga oshirilishi mumkin:

Milliy cholg'u asboblari tanishtirish

- O'zbekistonning turli hududlariga xos milliy cholg'u asboblari (dutor, tanbur, doira, surnay, gijjak va boshqalar) haqida tushuncha berish.

- Ularning kelib chiqishi, tuzilishi va ishlash mexanizmini tushuntirish.

- O'quvchilarga milliy cholg'ularning ovoz berish usullarini namoyish qilish.

Amaliy mashg'ulotlar

- O'quvchilarga sodda kuylarni milliy cholg'ularda chalishni o'rgatish.

- Cholg'u asboblari ijro etiladigan xalq kuylarini tinglash va tahlil qilish.

- O'quvchilarni milliy cholg'u ijrochiligi bo'yicha kichik guruhlarga ajratib, ansambl yaratish.

Folklor namunalariidan foydalanish

Xalq musiqasi darslarida askiya, lapar, doston kabi folklor janrlarini o'rganish muhimdir.

Askiya va lapar janrlarini o'rganish

- O'quvchilarga askiya va lapar ijrosini eshittirish va ularning uslublarini tushuntirish.

- Askiya va lapar matnlaridagi badiiy san'at vositalarini tahlil qilish.

- O'quvchilarga o'zlari askiya yoki lapar ijro etib ko'rishlari uchun topshiriq berish.

Baxshichilik san'ati va dostonlar

- Mashhur baxshi va ularning ijodini tanishtirish.

- Dostonlardan namunalar tinglash va musiqiy ifodasini tahlil qilish.

- Dostonlarning voqeaviy rivojlanishi, obrazlari va musiqiy bezaklarini o'rganish.

Amaliy mashg'ulotlar va ijodiy topshiriqlar

O'quvchilarni xalq musiqasiga yaqinlashtirish uchun turli ijodiy faoliyatlarni tashkil etish mumkin.

Xalq musiqasi asosida sahna chiqishlarini tayyorlash

- Xalq musiqasiga asoslangan sahna ko'rinishlari tayyorlash.

- O'quvchilarga turli xalq kuylarini zamonaviy shaklda talqin qilish topshirig'ini berish.

- Xalq musiqasi asosida raqs elementlarini qo'shish.

Tanlov va loyihalar tashkil etish

- "Eng yaxshi xalq qo'shig'i ijrochisi" tanlovini o'tkazish.
- O'quvchilarning milliy musiqa bo'yicha kichik tadqiqot ishlarini yaratishlarini rag'batlantirish.

Xalq musiqa ijrochilari bilan uchrashuvlar tashkil etish

Xalq musiqasi bo'yicha yetuk ijrochilar bilan uchrashuvlar o'tkazish o'quvchilarga katta ilhom bag'ishlaydi.

Mahalliy musiqachilar bilan suhbatlar

- Mashhur hofiz va baxshilarni darslarga taklif qilish.
- Ularning ijro mahorati haqida suhbatlashish va jonli ijrolarini tinglash.
- O'quvchilarga o'z savollarini berish imkoniyatini yaratish.

Xalq ansambllari bilan hamkorlik qilish

- Milliy ansambllarning chiqishlariga tashrif buyurish.
- Cholg'ular, kuylar va qo'shiqlar haqida to'g'ridan-to'g'ri ma'lumot olish.

Texnologiyalardan foydalanish

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi xalq musiqasini o'rganishda ham foydali bo'lishi mumkin.

Multimedia vositalari orqali o'rganish

- Audio va video materiallar orqali xalq musiqasi haqida ko'proq bilish.
- Virtual tur va mobil ilovalar yordamida milliy cholg'ularni o'rganish.

Interaktiv dasturlar va ilovalar

- Mobil ilovalar orqali xalq musiqasi ritmlarini tushunish va mashq qilish.
- Raqamli platformalarda xalq musiqasi bo'yicha viktorinalar o'tkazish.

Xalq musiqasini boshqa fanlar bilan bog'lash

Musika darslarini integratsiyalash orqali bilimlarni yanada mustahkamlash mumkin.

- Tarix darslarida – Milliy musiqa tarixi haqida ma'lumot berish.
- Adabiyot darsida – Dostonlar, xalq qo'shiqlari va ularning badiiy ifodalarini o'rganish.
- Geografiya darsida – Turli hududlarga xos musiqiy uslublarni tadqiq qilish.

Xalq musiqasi madaniyat ta'limining ajralmas qismi bo'lsa-da, uni dars jarayoniga joriy etishda qator muammolar mavjud. Jumladan, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, o'quv dasturlariga moslashtirish va xalq musiqasiga o'quvchilarning qiziqishini oshirish kabi masalalar yechim talab etadi. Shuningdek, ta'lim muassasalarida xalq musiqasi bo'yicha malakali pedagoglarning yetishmovchiligi ham muhim muammo sifatida ko'rilmogda.

Xulosa

Xalq musiqasi madaniyati darslarini boyitish, o'quvchilarning milliy qadriyatlarni chuqur anglashlariga yordam beradi. Darslarda xalq musiqasidan

foydalanish uchun ijodiy yondashuv, texnologiyalardan foydalanish va amaliy mashg'ulotlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Maqolada ta'kidlanganidek, xalq musiqa ijodiyotidan foydalanish musiqa madaniyati darslarini yanada boyitadi va samaradorligini oshiradi. Shu sababli quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- O'quv dasturlariga xalq musiqasini o'rganishga oid maxsus bo'limlarni kiritish;
- Musiqa o'qituvchilarini xalq musiqasi bo'yicha malaka oshirish kurslariga jalb etish;
- Zamonaviy texnologiyalar asosida xalq musiqasi bo'yicha interaktiv materiallar yaratish;
- O'quvchilarga xalq musiqasi bo'yicha amaliy mashg'ulotlar o'tkazish orqali ularning musiqiy mahoratini oshirish.

Ushbu chora-tadbirlar orqali xalq musiqasi ta'lim tizimida yanada kengroq qo'llanilib, milliy musiqiy merosimizni asrab-avaylash va yosh avlodga yetkazish imkoniyati ortadi.

Adabiyotlar.

1. <http://www.lex.uz>. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning qarori, 2022-yil 2-fevraldagi "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-112-sonli qarori.
2. Soipova D. "Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi" (o'quv qo'llanmasi) – T.: 2019. – B. 25.
3. França, C. C., & Swanwick, K. (2002). Composição, apreciação e performance na educação musical: teoria, pesquisa e prática. Em Pauta. Revista do Programa de Pós-Graduação em Música da Universidade Federal do Rio Grande do Sul. v. 13, n. 21, Dec.
4. Pratta, Elisângela Maria Machado; Santos, Manoel Antonio dos (2007). Família e adolescência: a influência do contexto familiar no desenvolvimento psicológico de seus membros. Psicologia em Estudo, Maringá, v. 12, n. 2, p. 247-256, may/aug. <https://doi.org/10.1590/S1413-73722007000200005>
5. Rodhen, Sandra Mara (2010). O sentindo e o significado da notação musical das crianças. Dissertação (Mestrado em Educação). Faculdade de Educação, Universidade Federal do Rio Grande do Sul. Porto Alegre.
6. Silva, L. C., & Pereira, E. P. R. (2018). Apreciação musical e processos formativos: uma análise na revista da ABEM e com professores de música. XV Encontro Regional Centro-Oeste da Associação Brasileira de Educação Musical Educação Musical em tempos de crise: percepções, impactos e enfrentamentos. Anais... Goiânia/GO - October 25-27. Retrieved January 3, 2020 from

7. Wolffenbüttel, C. R. (2000). Terço cantado: a religiosidade popular na região de Montenegro. Porto Alegre: Comissão Gaúcha de Folclore: Novak, 2000.

